

<https://doi.org/10.12797/Poliarchia.06.2018.10.02>

Agnieszka WIECHA

Uniwersytet Jagielloński

agnieszka.wiecha@student.uj.edu.pl

PROBLEM WYBRANYCH PRZYGRANICZNYCH TERENÓW SPORNÝCH REPUBLIKI SUDANU¹

ABSTRACT The Problem of Selected Disputed Border Territories in Sudan

The subject of this article is the analysis of the contemporary situation in the area of four border territories of Sudan: Hala'ib Triangle, Bir Tawil, Darfur and Abyei. The main aim of this article is to define the influence of selected border disputed territories on the contemporary functioning of the Sudanese states. The author analyses the contemporary situation of Darfur, the Hala'ib Triangle, Bir Tawil and Abyei, referring to the division of borders and subordination of the territory.

KEYWORDS Sudan, South Sudan, disputed border territories, political borders, political history

¹ Niniejszy artykuł stanowi fragment pracy licencjackiej autorki, obronionej w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w lipcu 2018 r., zatytułowanej *Konsekwencje podziału granic i ich wpływ na dysfunkcyjność Sudanu i Sudanu Południowego*. Promotorem pracy był dr Piotr Bajor, a recenzentem dr hab. Adrian Tyszkiewicz.

WSTĘP

Kilkadziesiąt lat wewnętrznego konfliktu zwieńczone secesją południowej części kraju, autorytarny system rządów Omara al-Baszira i wsparcie udzielane grupom terrorystycznym – to jedynie część czynników, które sprawiły, że Sudan przez lata zaliczany był do grona tzw. państw zbójcekich². Zdaniem Macieja Ząbka jest to *jeden z kluczowych krajów regionu*³. Odłączenie Sudanu Południowego nie przyniosło końca jego problemów. Sytuację wewnętrzną destabilizuje kontynuowanie polityki marginalizacji peryferii państwa, a także występowanie konfliktów na terenach przygranicznych. Aktualny pozostaje list gończy Międzynarodowego Trybunału Karnego wobec Omara al-Baszira⁴. Ponadto Sudan od lat 90. i okresu prezydentury Billa Clintona był objęty amerykańskim embargiem handlowym. Miało ono znaczący wpływ na blokowanie rozwoju sudańskiej gospodarki, jak również ograniczało swobodny dostęp do rynków finansowych. W 2017 r. Stany Zjednoczone podjęły decyzję o zniesieniu embarga, zaczęto negocjować także w kwestii usunięcia Republiki Sudanu z amerykańskiej listy państw sponsorujących terroryzm. Ostatecznie jednak rozwój sytuacji wewnątrz państwa (eskalacja sprzeciwu społecznego wobec Omara al-Baszira⁵) wpłynął na przerwanie rozmów⁶.

9 lipca 2011 r., data secesji Sudanu Południowego, wbrew oczekiwaniom wielu osób nie stała się symbolem końca sudańskich problemów. Spory między oboma sudańskimi państwami dotyczą wielu kwestii, a jedną z najistotniejszych jest sprawa złóż ropy naftowej. Między innymi dlatego szczególnie trudny do przeprowadzenia okazał się proces wyznaczenia granicy. Sudan i Sudan Południowy od razu uwikłały się w konflikt, którego celem miało być rozwiązanie kontrowersji dotyczących terenów przygranicznych. Obecny przebieg linii granicznej między Republiką Sudanu a Republiką Sudanu Południowego sprawia, że około 75% zasobów ropy przypada Południowi⁷. Fakt ten, w połączeniu z ciągle aktualnymi antagonizmami między Sudańczykami z Południa i Północy, sprawia, że konflikt jest niezwykle trudny do zażegnania. Najistotniejszym

² M. Ząbek, *Sudan wychodzący z cienia*, [w:] *Sudan – wojna, polityka, uchodźcy*, red. W. Cisko, J. Różański, M. Ząbek, Pelplin 2016, s. 239. „Państwo zbójcekie” to pojęcie używane przez administrację amerykańską w stosunku do państw, których autorytarne rządy oskarżane są o nieprzestrzeganie praw człowieka, wspieranie terroryzmu oraz rozbudowę arsenału broni masowej zagłady. *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2008, s. 95.

³ M. Ząbek, *Sudan wychodzący...*, s. 243.

⁴ Tamże, s. 244.

⁵ Zob. D. Walsh, *The Fall of Omar Hassan al-Bashir, the ‘Spider’ at the Heart of Sudan’s Web*, *The New York Times*, 11 IV 2019, [online] <https://www.nytimes.com/2019/04/11/world/africa/omar-bashir-sudan.html>, 6 VII 2019.

⁶ L. Wroughton, *U.S. urges Sudan’s military to step aside, make way for civilian-led transition*, Reuters, 18 IV 2019, [online] <https://www.reuters.com/article/us-sudan-politics-usa/u-s-urges-sudans-military-to-step-aside-make-way-for-civilian-led-transition-idUSKCN1RU23B>, 6 VII 2019.

⁷ M. Stańczyk-Minkiewicz, *Gorzkie konsekwencje wolności. Refleksje na temat niepodległości Sudanu Południowego*, [w:] *Sudan. Bogactwo kultur i wewnętrzne napięcia*, red. W. Cisko, J. Różański, M. Ząbek, Warszawa 2012, s. 203.

spośród spornych terenów na granicy Sudanu z Sudanem Południowym jest Kordofan Południowy, a zwłaszcza miasto Abyei.

W niniejszym artykule zanalizowano sytuację terytoriów przygranicznych w różnych częściach Sudanu: na północy (Bir Tawil, Trójkąt Hala'ib), zachodzie (Darfur) i południu (Abyei). Wybór wspomnianych terenów podyktowany był chęcią przedstawienia problemów związanych z najdłuższymi granicami Republiki Sudanu – z Egiptem, Czadem i Sudanem Południowym. Dwie spośród nich (zachodnia i północna) wpisują się ponadto w koncepcję granic geometrycznych, co stanowi ciekawe pole do analizy współczesnej sytuacji. Niniejszy artykuł nie uwzględnia kwestii konfliktów na terenach przygranicznych Sudanu i Sudanu Południowego toczących się w regionach Kordofanu Południowego, Jonglei i Nilu Górniego⁸, a także kontrowersji związanych z budową tamy na Nilu na granicy z Etiopią⁹. Pierwszy ze wspomnianych przypadków jest uznawany za spór pomiędzy grupami etnicznymi, a jego związek z kategorią terytorium nie jest jednoznaczny. Natomiast drugie z zasygnalizowanych zagadnień odnosi się do granicy na rzece, co stanowi przypadek odrębny względem analizowanych w artykule. Jest to interesujący przykład sporu dotyczącego wykorzystania zasobów naturalnych.

Celem artykułu jest określenie, jaki wpływ na współczesne funkcjonowanie Republiki Sudanu mają tereny charakteryzujące się wewnętrznymi antagonizmami. Sformułowano pięć pytań badawczych: Jak zostały wyznaczone granice Sudanu? Czy położenie geograficzne Sudanu implikuje występowanie sporów przygranicznych? Jakie są współczesne konsekwencje podziału granic w Afryce Subsaharyjskiej? Czy sztuczny podział granic implikuje wyłącznie negatywne konsekwencje? W jakim stopniu destabilizacja regionów przygranicznych osłabia działanie państwa? Artykuł został podzielony na trzy części, przedstawiające sytuację wybranych terenów spornych na obszarze Sudanu. W podsumowaniu podjęta została próba ukazania współczesnej sytuacji Darfuru, Trójkąta Hala'ib, Bir Tawil i Abyei w świetle wybranych koncepcji teoretycznych.

Problematyka afrykańskich granic jest popularnym tematem naukowych dociekań w literaturze polskiej i zagranicznej. Zakres prowadzonych badań jest bardzo szeroki. Wśród zagranicznych pozycji na wyróżnienie zasługuje praca zbiorowa *Borders and Borderlands as Resources in the Horn of Africa*, której redaktorami są Markus V. Hoehne i Dereje Feyissa¹⁰. Przedstawiono w niej m.in. takie pojęcia jak „granice arbitralne”, „granice konfliktogenne” czy „nieistotne granice”, odnosząc się także do koncepcji pogranicza. To ostatnie było także przedmiotem badań Macieja Kurcza, który w swoich publikacjach podjął próbę zdefiniowania specyfiki pogranicza południowo-

⁸ Zob. K. Almqvist Knopf, *Ending South Sudan's Civil War*, Council on Foreign Relations 2016; H. F. Johnson, *South Sudan: The Untold Story from Independence to Civil War*, London–New York 2016.

⁹ Zob. W. Abteu, S. B. Dessu, *The Grand Ethiopian Renaissance Dam on the Blue Nile*, Cham 2016.

¹⁰ Zob. *Borders and Borderlands as Resources in the Horn of Africa*, red. D. Feyiss, M. V. Hoehne, Woodbridge 2010.

sudańskiego¹¹. W kontekście analizy sytuacji konfliktowych, które narastają wokół granic afrykańskich coraz bardziej na znaczeniu zyskuje pojęcie „żyźnego pogranicza” (*fertile frontier*). W badaniach afrykanistycznych podkreśla się niewykorzystany potencjał sektora rolniczego na kontynencie. Wskazuje się m.in. na fakt, że Afryka nie została objęta tzw. zieloną rewolucją, która unowocześniła rolnictwo w innych częściach świata. Zarówno lokalne rządy, jak i międzynarodowe instytucje niechętnie przeznaczają środki na dofinansowywanie sfery agrarnej, która, by przynosić satysfakcjonujące zyski, potrzebuje gruntownej i kosztownej reformy. Ponadto w wielu częściach Afryki obszary wykorzystywane dotychczas jako tereny rolnicze, np. w Sudanie i Sudanie Południowym, stały się areną walk¹². Sytuację w rozpatrywanym kontekście pogarszają również zmiany klimatu, które zmuszają ludzi do wewnętrznych migracji na urodzajne tereny. Przyczynia się to do rozbudzenia antagonizmów związanych z dostępem do ziemi uprawnej, obejmującej często obszary granic z innymi państwami. Taka sytuacja ma również miejsce w Sudanie – konflikt w Darfurze nazywany jest pierwszym na świecie „konfliktem klimatycznym”. Jednak część autorów podkreśla, że argument klimatyczny, mimo swej słuszności, bywa zanadto eksponowany¹³.

W artykule wykorzystano publikacje z zakresu historii, etnologii, antropologii oraz nauk o polityce i stosunków międzynarodowych. W kontekście Trójkąta Hala'ib i Bir Tawil szczególnie istotna była pozycja *Parting the Red Sea: Boundaries, Offshore Resources and Transit* Daniela J. Dzureka¹⁴. Jeśli chodzi o dwa pozostałe terytoria, to podstawą opracowania wydarzeń w Darfurze stało się prawnicze ujęcie zaprezentowane przez Annę Słowik w pracy *Konflikt w Darfurze w świetle prawa międzynarodowego*¹⁵. Pomocna w uzupełnieniu ujęcia normatywnego o konteksty społeczno-kulturowe była publikacja *Sudan: konflikt w Darfurze (2003–2011)*, której autorem jest Nagmeldin Karamalla-Gaiballa¹⁶. Podczas opracowywania treści dotyczących terenów pogranicza bazowano na rekonstrukcji dokonanej przez Roberta Łosia w monografii pt. *Konflikty w Sudanie*¹⁷. Wykorzystano również dokumenty, raporty i dane statystyczne instytucji międzynarodowych oraz materiały prasowe, także publikowane na stronach internetowych. Informacje zawarte w niniejszym artykule odzwierciedlają stan na marzec 2018 r.

¹¹ Zob. M. Kurcz, *Jak przeżyć w afrykańskim mieście? Człowiek wobec pograniczności oraz procesów urbanizacyjnych w południowosudańskiej Dżubie*, Katowice 2012; V. Danielová, M. Kurcz, *Miejsce, tożsamość, status nad środkowym Nilem o naturze wewnętrznych konfliktów i kolektywnego wykluczenia w Sudanie*, Poznań 2017.

¹² R. Thurow, *The Fertile Continent: Africa, Agriculture's Final Frontier*, „Foreign Affairs” 2010, vol. 89, no. 6, The World Ahead (November/December), s. 102–110.

¹³ H. Verhoeven, *Climate Change, Conflict and Development in Sudan: Global Neo-Malthusian Narratives and Local Power Struggles*, Institute of Social Studies, Haga 2011.

¹⁴ Zob. D. J. Dzurek, *Parting the Red Sea: Boundaries, Offshore Resources and Transit*, Durham 2001.

¹⁵ Zob. A. Słowik, *Konflikt w Darfurze w świetle prawa międzynarodowego*, Toruń 2014.

¹⁶ Zob. N. Karamalla-Gaiballa, *Sudan: konflikt w Darfurze (2003–2011)*, Warszawa 2017.

¹⁷ Zob. R. Łoś, *Konflikty w Sudanie*, Warszawa 2013.

1. PÓŁNOCNA GRANICA SUDANU – TRÓJKĄT HALA'IB I OBSZAR BIR TAWIL

Ustalenie północnej granicy Sudanu było ściśle połączone z kolonialną przeszłością tego państwa, które aż do uzyskania niepodległości w 1956 r. stanowiło kondominium egipsko-brytyjskie. Pierwotny przebieg linii granicznej, który został zapisany w porozumieniu między Egiptem a Wielką Brytanią z 1899 r., miał wyznaczać 22 równoleżnik. Podział ten został uznany za granicę międzynarodową. Jednak w 1902 r. doszło do ponownego rozgraniczenia. Sudan wyznaczył granicę administracyjną, której przebieg nie pokrywał się całkowicie z tą ustaloną trzy lata wcześniej¹⁸. Fakt ten spowodował pojawienie się na mapie obszaru określanego jako Trójkąt Hala'ib, stanowiącego do dziś terytorium sporne w stosunkach egipsko-sudańskich. Jest to obszar liczący 20 580 km² z dostępem do Morza Czerwonego¹⁹. Według Alastaira Bonnetta powodem redefinicji przebiegu granicy miały być kwestie związane z historyczną przynależnością wspomnianego terytorium. O zatwierdzeniu przez Brytyjczyków wyznaczonej w 1902 r. linii granicznej przyłączającej Trójkąt Hala'ib do terytorium Sudanu przesądziło przekonanie kolonizatorów, że obszar ten posiada silne powiązania etniczne i geograficzne z ówczesnym kondominium²⁰. Poddana powyższym rozważaniom zmiana zapoczątkowuje także problem granicznego obszaru między Egiptem a Sudanem, który zostanie przedstawiony w dalszej części artykułu.

Terytorium Trójkąta Hala'ib nie budziło większych kontrowersji, póki Sudan pozostawał pod władzą kolonizatorów. Jednak w latach 50. XX w., wraz z uzyskaniem niepodległości, problem zaczął narastać. Genezy sudańsko-egipskiego sporu o wspomniany obszar można doszukiwać się w rozbieżności w definiowaniu przebiegu linii granicznej przez oba państwa. Po upadku kondominium władze Egiptu uznały, że granica międzynarodowa z Sudanem wyznaczana jest przez 22 równoleżnik (tak więc uznały rozwiązanie zapisane w porozumieniu z 1899 r.)²¹. Było to równoznaczne z pojawieniem się roszczeń egipskich wobec Trójkąta Hala'ib. Napięcie między państwami zwiększyło się jeszcze w 1958 r., po ogłoszeniu przez Sudan, że mieszkańcy terenów spornych mogą brać udział w wyborach. 20 lutego 1958 r. rząd z Chartumu zgłosił problem suwerenności Hala'ib do rozważenia na posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa ONZ. Interwencja ta nie przyniosła jednak ostatecznego rozstrzygnięcia²².

Względne wyciszenie sporu udało się utrzymać do końca lat 80. XX w. Wzrost napięcia nastąpił, kiedy po przewrocie 1989 r. do władzy w Sudanie doszedł urzędujący do dziś Omar al-Baszir. Do tego momentu Trójkąt Hala'ib uznawany był za wartościowy głównie z powodu lokalizacji – dostępu do Morza Czerwonego. Jednak w latach

¹⁸ R. Guo, *Territorial Disputes and Resource Management. A Global Handbook*, New York 2007, s. 132.

¹⁹ Tamże.

²⁰ A. Bonnett, *Unruly Places: Lost Spaces, Secret Cities and Other Inscrutable Geographies*, Boston–New York 2014, s. 74.

²¹ D. J. Dzurek, *Parting the Red...*, s. 5.

²² Tamże.

90. XX w. odkryto w przynależnych do tego regionu wodach duże zasoby ropy naftowej²³, co doprowadziło do eskalacji sporu. W 1992 r. Egipt wyraził sprzeciw wobec zamiarów Sudanu, który chciał rozpocząć poszukiwania i wydobywanie ropy, przyznając w tym celu koncesję jednej z kanadyjskich firm. Odpowiedzią Egiptu było ponowne wysunięcie roszczeń dotyczących Trójkąta Hala'ib i zajęcie jego terytorium. Sudańska opinia publiczna opowiadała się za wypowiedzeniem wojny, jednak rząd ograniczył się do oświadczenia potępiającego postępowanie Egiptu, nie podejmując kroków militarnych. Skonfliktowane państwa rozpoczęły negocjacje, mimo to koncern naftowy zrezygnował z podpisywania umowy do czasu rozwiązania spornej kwestii suwerenności²⁴. Uniemożliwienie rozwoju infrastruktury wydobywczej ograniczyło na razie wartość Trójkąta Hala'ib. Pozostaje on też źródłem napięć w stosunkach między Sudanem a Egiptem²⁵.

Egipt i Sudan próbowały rozstrzygnąć spór terytorialny na drodze dyplomatycznej – w tym celu utworzony został wspólny komitet prawny, który zajmował się różnymi aspektami granic, m.in. granicą administracyjną, polityczną i naftową (wyznaczaną na podstawie geograficznego usytuowania złóż surowca). Gotowość uznania granic wyrażali Egipcjanie, jednak Sudan porzucił starania o ukończenie procesu, który miał zażegnać konflikt, i w 1994 r. wystąpił z propozycją przekazania sporu pod jurysdykcję Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości²⁶. Dodatkowo w II połowie lat 90. XX w. stosunki egipsko-sudańskie zostały zadrażnione ze względu na oskarżenia o udział Sudańczyków w przygotowaniu nieudanego zamachu na prezydenta Egiptu Hosniego Mubaraka, do którego doszło w 1995 r. w stolicy Etiopii. Konsekwencją tego wydarzenia było wydalenie z regionu Hala'ib przedstawicieli sudańskiej policji i urzędników przebywających na tym obszarze. Do względnej normalizacji stosunków doszło w 1999 r. Podczas wizyty Omara al-Baszira w Egipcie zostało wydane oświadczenie, w którym władze obu państw zadeklarowały dążenie do rozwiązania kwestii Trójkąta Hala'ib, a nawet wyraziły chęć podjęcia procesów integracyjnych²⁷. W styczniu 2000 r. Sudan wycofał swoje siły z obszaru Hala'ib, cedując kontrolę nad regionem na stronę egipską. Rząd z Chartumu nie zrezygnował z ubiegania się o sporne tereny i w 2004 r. roszczenia powróciły. Prezydent al-Baszir w swoich wypowiedziach podkreślał, że mimo wycofania się sił Sudanu z terytorium Trójkąta Hala'ib rządzony przez niego kraj nigdy nie zrzekł się praw do tych terenów. Najprawdopodobniejszą przyczyną ponownego odniesienia się do spornego obszaru było odkrycie nowych pokładów ropy naftowej²⁸.

Wydarzenia kolejnych lat w dużej mierze potwierdziły wykorzystywanie sytuacji w Trójkącie Hala'ib do politycznych i gospodarczych rozgrywek. Dzięki ponownemu

²³ Tamże.

²⁴ R. Guo, *Territorial Disputes and...*, s. 132.

²⁵ Tamże.

²⁶ D. J. Dzurek, *Parting the Red...*, s. 5–6.

²⁷ Tamże.

²⁸ R. Guo, *Territorial Disputes and...*, s. 132–133.

rozpatrywaniu sprawy obszaru przygranicznego oba państwa mają możliwość regulowania napięcia we wzajemnych stosunkach. Spór o Trójkąt Hala'ib zszedł na dalszy plan, kiedy w Afryce Północno-Wschodniej urzeczywistniał się proces podziału państw sudańskich, a w Afryce Północnej doszło do wydarzeń związanych z tzw. arabską wiosną. Na łamach gazet pojawił się ponownie w 2014 r., tym razem za sprawą działań Egiptu, który zawarł umowy z zagranicznymi firmami na poszukiwanie złota na spornych terenach przygranicznych. Odpowiedzią Sudanu na rozporządzenie zasobami obszaru Hala'ib przez władze egipskie była zgoda na rozmieszczenie na wspomnianym terytorium sił piechoty morskiej²⁹. W 2016 r. konflikt po raz kolejny stał się tematem istotnym dla światowych mediów. W styczniu 2016 r. ministrowie spraw zagranicznych obu państw zorganizowali konferencję prasową, na której wyrazili wolę dążenia do rozwiązania sporu granicznego. Najbardziej zaskakujący jednak pozostaje fakt, że podczas tego samego spotkania przedstawiciel rządu sudańskiego oświadczył, iż państwo, którego jest reprezentantem, postanowiło ponowić skargę w Radzie Bezpieczeństwa ONZ³⁰.

Doniesienia prasowe z 2016 r. mogły sugerować, że szansa na rozwiązanie konfliktu przybliżyła się. Sudan zapowiadał odwołanie się do arbitrażu międzynarodowego, czyli zaangażowanie społeczności międzynarodowej. Nadzieje prysły wraz z reakcją Egiptu, który nie zgodził się na negocjacje z rządem z Chartumu³¹. W kwietniu 2017 r. w Kairze zebrał się Wspólny Sudańsko-Egipski Komitet ds. Konsultacji Politycznych (Joint Sudan-Egypt Committee for Political Consultation). Podpisano wówczas honorową kartę medialną i zobowiązano się do kontynuowania konsultacji³².

Na arenę dyplomatyczną spór o Trójkąt Hala'ib powrócił na przełomie 2017 i 2018 r. Główną przyczyną było niezaakceptowanie przez Sudan porozumienia między Egiptem a Arabią Saudyjską, mającego na celu ustalenie granicy morskiej między tymi państwami. W ten sposób rozpoczął się kolejny kryzys wokół obszaru Hala'ib. Tym razem to Egipcjanie wystąpili z oświadczeniem, że gotowi są dostarczyć do ONZ list protestacyjny³³. W grudniu 2017 r. popierająca rząd egipska prasa przyczyniła się do eskalacji napięcia, publikując artykuły, które sugerowały, że Sudan występuje przeciw interesom Egiptu, zacieśniając relacje z Katarą i Turcją³⁴. Odpowiedzią był wyjazd sudańskiego ambasadora z Kairu, oficjalnie w celu odbycia konsultacji w stolicy. Ruch ten

²⁹ A. Abbas, *Sudanese-Egyptian ministerial press conference addresses Hala'ib Triangle land dispute*, Daily News Egypt, 10 I 2016, [online] <https://www.dailynewsegypt.com/2016/01/10/sudanese-egyptian-ministerial-press-conference-addresses-halaib-triangle-land-dispute/>, 22 II 2018.

³⁰ Tamże.

³¹ A. Azikiwe, *Sudan-Egypt Relations Further Strained over Territorial Dispute. The Hala'ib Triangle*, Global Research, 11 I 2018, [online] <https://www.globalresearch.ca/sudan-egypt-relations-further-strained-over-territorial-dispute-the-halaib-triangle/5625724>, 20 II 2018.

³² M. A. Maguid, *Egypt spurns Sudan's claims over Hala'ib Triangle*, Egypt today, 23 XII 2017, [online] <https://www.egypttoday.com/Article/2/37971/Egypt-spurns-Sudan-s-claims-over-Hala%E2%80%99ib-Triangle>, 22 II 2018.

³³ Tamże.

³⁴ *Egypt, Sudan hold talks to end diplomatic standoff*, Arab News, 8 II 2018, [online] <http://www.arab-news.com/node/1241631/middle-east>, 22 II 2018.

pogorszył relacje między Sudanem a Egiptem. Oczekiowano, że momentem przełomowym dla załagodzenia sytuacji między państwami może być szczyt Unii Afrykańskiej w Addis Abebie (22–29 stycznia 2018 r.)³⁵. Doszło na nim do spotkania przywódców obu państw, lecz rozmowy dotyczące terenów spornych odbyły się dopiero 8 lutego 2018 r. w Kairze, na szczelbu ministrów spraw zagranicznych³⁶. Za potwierdzenie normowania się stosunków między państwami można uznać oświadczenie ambasadora Sudanu w Egipcie, w którym poinformował, że na początku marca 2018 r. zamierza wrócić do swojego biura w Kairze³⁷.

Obszarem nieodłącznie związanym z wyznaczeniem granicy sudańsko-egipskiej w 1902 r. jest Bir Tawil. Wspomniane terytorium ma kształt trapezu, a jego powierzchnia wynosi 2 tys. km². Na początku XX w., podczas redefiniowania przebiegu linii granicznej przez Sudan, rozpatrywane tereny zostały włączone do Egiptu. Sudańczycy argumentowali swoją rezygnację z obszaru Bir Tawil, powołując się, podobnie jak w sprawie Trójkąta Hala'ib, na geograficzne i etniczne powiązania zamieszkałej tam ludności z Północą³⁸. Egipt zrezygnował z przejścia władzy nad tym obszarem. Bir Tawil można więc nazwać *ziemią niczyją* (*terra nullius*)³⁹. Pojęcie to wywodzi się z prawa rzymskiego i nawiązuje bezpośrednio do zagadnienia *res nullius*, czyli *rzeczy niczyjej* lub *dobra bezpańskiego*⁴⁰. *Terra nullius* zawęży tę kategorię, łącząc ją z przestrzenią. Ze wspomnianym pojęciem wiąże się zasada *res nullius cedit primo occupanti* (*rzecz niczyja staje się własnością pierwszego, który ją zagarnął*)⁴¹. Obecnie żaden z rządów nie rości sobie praw do obszaru⁴². Wynika to z jego położenia geograficznego i klimatu: Bir Tawil zlokalizowane jest na Saharze, co wyklucza wykorzystanie go do celów rolniczych; jest to również teren pozbawiony infrastruktury (dróg, budynków) i niezamieszkały. O jego mniejszej wartości decyduje też to, że – inaczej niż Trójkąt Hala'ib – nie posiada bogactw naturalnych⁴³.

Współcześnie temat Bir Tawil pojawia się w przestrzeni publicznej głównie w związku ze sporami między osobami prywatnymi, które chcą na tym obszarze utworzyć własne państwo. Jednym z przykładów takich działań było ogłoszenie powstania na tery-

³⁵ Tamże.

³⁶ *Egypt and Sudan conclude strategic meeting in Cairo*, Middle East Monitor, 9 II 2018, [online] <https://www.middleeastmonitor.com/20180209-egypt-and-sudan-conclude-strategic-meeting-in-cairo/>, 22 II 2018.

³⁷ *Sudanese Amb. to Egypt resumes work in days*, Kuwait News Agency, 26 II 2018, [online] <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2697411&language=en>, 27 II 2018.

³⁸ A. Bonnett, *Unruly Places...*, s. 73–74.

³⁹ *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych Władysława Kopalińskiego*, [online] <http://www.slownikonline.pl/kopalinski/A435154B0127E95DC125658600625E94.php>, 12 V 2018.

⁴⁰ *Słownik języka polskiego*, [online] <https://sjp.pl/res+nullius>, 12 V 2018. Zgodnie ze słownikiem języka angielskiego jest to *opustoszały ląd; ziemia, która formalnie nie należy do nikogo. Definitions: terra nullius*, AllWords.com, [online] <https://www.allwords.com/word-terra+nullius.html>, 12 V 2018.

⁴¹ *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych Władysława Kopalińskiego...*

⁴² J. Dudkina, *The battle of Bir Tawil*, The Slow Journalism Company, 4 IX 2015, [online] <https://www.slow-journalism.com/from-the-archive/the-battle-of-bir-tawil>, 22 II 2018.

⁴³ A. Bonnett, *Unruly places...*, s. 75.

torium Bir Tawil Królestwa Północnego Sudanu, którego założycielem mianował się obywatel Stanów Zjednoczonych, mieszkaniec stanu Wirginia – Jeremiah Heaton. Głównym powodem, który skłonił go do proklamowania 16 czerwca 2014 r. powstania nowego państwa, było marzenie jego siedmioletniej córki o zostaniu księżniczką. Heaton oświadczył, że o powadze prowadzonych przez niego działań mają świadczyć starania o uznanie jego państwa przez Egipt i Sudan⁴⁴. W mediach opisano konflikt Heatona z Dmitry’em Zhikharevem, który twierdził, że jako pierwszy założył państwo na obszarze Bir Tawil⁴⁵. Wspomniany spór między osobami aspirującymi do miana pierwszych zdobywców *terra nullius* pozostał nierozstrzygnięty. Julia Dudkina nazwała sprawę „grą o tron”⁴⁶. Strona internetowa zawierająca wszelkie informacje dotyczące Królestwa Północnego Sudanu funkcjonuje w dalszym ciągu. Można zapoznać się na niej z historią, najważniejszymi dokumentami, materiałami dla mediów. Na stronie zamieszczono też informację o możliwości dotowania Królestwa. Centralnym punktem witryny jest wyodrębnienie czterech filarów rozwoju – bezpieczeństwa żywnościowego, efektywności energetycznej, wolności cyfrowej i wolności finansowej⁴⁷. Co ciekawe, choć wciąż aktywne jest konto na umożliwiającej przekazywanie środków platformie PayPal, to ostatnie informacje na stronie, określone jako „najnowsze”, datowane są na 2015 r.⁴⁸ Najnowsze doniesienia dotyczące podporządkowania obszaru Bir Tawil przez osobę prywatną pochodzą z listopada 2017 r., kiedy to na wspomniane tereny przybył obywatel Indii – Suyash Dixit. Według jego deklaracji w czasie podróży przez obszar uznawany za ziemię niczyją – na której umieścił flagę i zapoczątkował prymitywną uprawę na pustyni – proklamował Królestwo Dixit. Legalności działań nowego króla ma dowodzić oświadczenie, które wysłał drogą mailową do ONZ⁴⁹. Przedstawione wyżej przykłady nie mają oczywiście większego znaczenia dla sprawy, wskazują jednak, że terytorium to nie bez przyczyny jest nazywane „anomalią geograficzną”⁵⁰.

2. ZACHODNIA GRANICA SUDANU – DARFUR

Darfur zlokalizowany jest w zachodniej części Sudanu. Graniczy z czterema afrykańskimi państwami: Libią, Czadem, Republiką Środkowoafrykańską i Sudanem Południowym. Zajmuje obszar około 549 tys. km², a liczba zamieszkujących go osób

⁴⁴ E. Liston, *American plans to use 'his' piece of Africa for advancement of science*, The Guardian, 16 VII 2014, [online] <https://www.theguardian.com/world/2014/jul/16/american-claim-africa-science-jeremiah-heaton-egypt-sudan>, 28 II 2018.

⁴⁵ J. Dudkina, *The battle of...*

⁴⁶ Tamże.

⁴⁷ Strona internetowa Kingdom of North Sudan, [online] <http://kingdomsudan.org/>, 28 II 2018.

⁴⁸ Tamże.

⁴⁹ M. Molloy, *Explorer declares himself 'king' of unclaimed no man's land*, The Telegraph, 14 XI 2017, [online] <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/11/14/explorer-declares-king-unclaimed-no-mans-land/>, 28 II 2018.

⁵⁰ Zob. E. Liston, *American plans...*

wynosi około 7 mln⁵¹. Cały ten region charakteryzuje się suchym i gorącym klimatem⁵². Obecnie w dużej mierze zamieszkują go Arabowie. Do rdzennych mieszkańców zalicza się ludność Fur, a także spokrewniony z nią lud Masalit. To właśnie wspomnianym grupom etnicznym prowincja zawdzięcza swoją nazwę. Jest ona bowiem połączeniem dwóch arabskich słów, określenia domu (*dar*) i nazwy dominującego plemienia (*Fur*)⁵³. Współcześnie nazwa w większości przypadków zapisywana jest łącznie, lecz historycznie, zwłaszcza za czasów sultanatu, przyjmowała następującą formę zapisu: „Dar Fur”⁵⁴.

W 1956 r., po uzyskaniu niepodległości przez Sudan, Darfur został włączony do nowo powstałego państwa. Wydarzenie to zakończyło długi okres, w którym wspomniany region utrzymywał status autonomiczny. Historyczna niezależność miała również bezpośrednie przełożenie na sytuację, w jakiej znaleźli się mieszkańcy Darfuru w okresie postkolonialnym – dyskryminację w zakresie edukacji i zarządzania prowincją oraz stygmatyzację ze względu na pochodzenie czy wyznanie⁵⁵. Marginalizowanie znaczenia prowincji stanowiącej około 20% powierzchni kraju oraz brak poczucia konieczności bezpośredniego podporządkowania się decyzjom, które zapadają w Chartumie, zaowocowały mobilizacją społeczeństwa. Część mieszkańców Darfuru zaczęła działać na rzecz rozwoju regionu. Za instytucjonalizację podejmowanych starań można uznać 1963 r., kiedy powstał Front Rozwoju Darfuru (Darfur Development Front, DDF). Liderem lokalnej organizacji został Ahmed Ibrahim Diraige⁵⁶. Powołanie wspomnianej organizacji było ważnym aktem symbolicznym. Biorąc pod uwagę permanentną walkę o władzę na szczeblu lokalnym, podjęta inicjatywa nie miała jednak szans na odniesienie spektakularnego sukcesu.

Sytuacja w prowincjach Sudanu, w tym także w Darfurze, pogorszyła się w latach 70. XX w., po udanym zamachu stanu przeprowadzonym w 1969 r. przez wojsko pod dowództwem Dżafara an-Numajriego⁵⁷. Zrezygnowano wtedy z dotychczasowego systemu administracji, zgodnie z którym odpowiedzialność za decyzje dotyczące poszczególnych części Sudanu spoczywała na plemiennych przywódcach. Zastąpiono ich radami ludowymi. Zmiany wprowadzone w strukturze zarządzania okazały się przyczyną nowych konfliktów⁵⁸.

Napięcie na terenie Darfuru wzrosło także na skutek uchwalenia przez władze Sudanu *Unregistered Land Act* (1970 r.). Regulacja ta dawała prawo do konfiskowania ziemi, do której nie było przypisanego właściciela⁵⁹. Wprowadzenie tej regulacji uniczyliło sprawowanie nadzoru nad terytoriami przez plemiona i wykluczało możli-

⁵¹ N. Karamalla-Gaiballa, *Sudan: konflikt...*, s. 36.

⁵² Tamże, s. 36–37.

⁵³ R. Łoś, *Konflikty w...*, s. 114.

⁵⁴ E. Promińska, T. Dzierżykray-Rogalski, *Sudan*, Warszawa 1980, s. 48.

⁵⁵ A. Słowik, *Konflikt w Darfurze...*, s. 23.

⁵⁶ R. Łoś, *Konflikty w...*, s. 116.

⁵⁷ A. Słowik, *Konflikt w Darfurze...*, s. 26–28.

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ Tamże.

wość uprawy roli, czyli eliminowało główne źródło utrzymania wielu osób. Efektem zaostżenia przepisów dotyczących własności ziemi, spotęgowanego przez wielką suszę i początek gwałtownego wzrostu liczby ludności na terenach Darfuru (za jego początek uznaje się 1973 r.)⁶⁰, stały się migracje. Główną przyczyną było poszukiwanie pastwisk i miejsc nadających się do uprawy roli⁶¹.

W latach 80. XX w. istotnym czynnikiem mającym duży wpływ na rozwój wydarzeń w Darfurze była susza. Fakt ten przyczynił się do nasilenia migracji, która swój początek miała już w poprzedniej dekadzie. Miejsce zamieszkania zmieniali mieszkańcy północnej części prowincji, trudniący się pasterstwem, uzależniający swój byt od warunków klimatycznych. Jednak rząd w Chartumie musiał poradzić sobie z poszkodowanymi ludami pasterskimi atakującymi czarnoskórych mieszkańców Darfuru oraz zmierzyć się z falą migrantów z ogarniętego wojną i wyniszczonego suszą Czadu. Ponadto obszar ten narażony był na ataki ze strony partyzanckich sił złożonych z Czadyjczyków, szkolonych przez Libię, która agresywnymi zachowaniami próbowała podporządkować sobie państwa regionu. Przytoczone wydarzenia budziły znaczący sprzeciw mieszkańców Darfuru⁶². Lata 1984–1985, najtrudniejszy okres wielkiej suszy, były ważne dla losów Darfuru. Właśnie od tego momentu zaczęły się uwidaczniać wyraźne wpływy obcych państw na tym terenie. Początkowo ze względu na trudną sytuację humanitarną i głód rząd w Chartumie wystosował do społeczności międzynarodowej prośbę o pomoc. Odpowiedzią była amerykańska pomoc żywnościowa⁶³. W 1985 r. grupa wojskowych dokonała w Sudanie zamachu stanu, w wyniku którego odsunięto an-Numajriego od władzy⁶⁴. W konsekwencji doszło do zbliżenia z Libią, które miało negatywne skutki dla Darfuru. W interesie państwa rządzonego przez Mu'ammara Kaddafiego była stabilizacja prowincji. Na jej obszarze przebywali libijscy żołnierze, jednak fakt ten nie sprzyjał realizacji wspomnianego założenia. Darfur stał się odtąd obiektem ataków sił czadyjskich, które, podejmując określone działania na jego terytorium, pragnęły uprzędzić manewry jednostek złożonych z Libijczyków⁶⁵.

Druga połowa lat 80. XX w. w Darfurze, prócz uwidocznienia się aktywności innych państw na tym obszarze, przyniosła także wzmożenie konfliktów etnicznych – lud Fur zaczął walczyć o swą pozycję. W 1988 r. wybuchła tzw. wojna plemion, w której wspomniana ludność rodzima przegrała z ludem Rizejgat⁶⁶. W kolejnym roku walki między Fur a plemionami arabskimi rozpoczęły się w okolicach Dżabal

⁶⁰ Tamże.

⁶¹ Tamże.

⁶² R. Łoś, *Konflikty w...*, s. 116–118.

⁶³ Tamże.

⁶⁴ A. Słowik, *Konflikt w Darfurze...*, s. 30.

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ Rizejgat to grupa etniczna występująca na terytorium Darfuru, w której skład wchodzi Arabowie. Cechą charakterystyczną jej członków jest trudnienie się pasterstwem. K. Wiatr, *Darfur – ginąca prowincja*, Portal spraw zagranicznych, 6 IV 2008, [online] <http://www.psz.pl/116-bezpieczenstwo/katarzyna-wiatr-darfur-ginaca-prowincja>, 21 IV 2018.

Marra, jednak szybko rozprzestrzeniły się także na tereny przygraniczne z Czadem, co wpłynęło na jego zaangażowanie w spór⁶⁷. W 1989 r. do władzy w Sudanie doszedł Omar al-Baszir, który stopniowo zaczął wprowadzać reżim mający zagwarantować względną stabilizację sytuacji w kraju. Jednak składane przez nowego prezydenta deklaracje nie zmieniły realiów. Trwał proces intensyfikacji konfliktów międzyplemiennych, dochodziło do coraz brutalniejszych incydentów. Chęć pozbycia się *darfurskiego problemu*, aby móc skoncentrować się na walce z mieszkańcami Południa, a także dążenie do zacieśnienia kontaktów z Libią, skłoniły al-Baszira do podpisania porozumienia, na mocy którego Darfur miał rozpocząć integrację z przygraniczną libijską prowincją – Kufrą. Szybko jednak okazało się, że Darfurczycy zgłosili sprzeciw wobec kontynuowania polityki marginalizacji regionu, w którym mieszkają, i w 1991 r. wybuchło powstanie. Zryw ten był aktywnie wspierany przez Ludową Armię Wyzwolenia Sudanu (Sudan People's Liberation Army, SPLA)⁶⁸. Mimo że bunt został sprawnie stłumiony przez oddziały milicji, w której skład wchodziła ludność arabska, rząd w Chartumie otrzymał wyraźny sygnał, że walczący o te same ideały Sudańczycy (zakończenie dyskryminacji poszczególnych regionów) są w stanie się zjednoczyć i działać wspólnie.

W 2003 r. konflikt rozgorzał na dobre. Nakładające się na siebie problemy doprowadziły do militarne go starcia, z którym od ponad 15 lat borykają się zarówno sudańskie władze, jak i społeczność międzynarodowa. Podłoże konfliktu jest wielowymiarowe. Do istotnych przyczyn należy zaliczyć politykę rządu z Chartumu wobec prowincji – marginalizację i zaniedbanie rozwoju regionu. Czynnikiem eskalującym napięcie i zarazem pogarszającym warunki bytowe mieszkańców Darfuru były także powtarzające się okresy suszy oraz pustynnienie terenów uprawnych, które powodowały klęski głodu⁶⁹. Ponadto miały one także wpływ na zwiększenie liczby imigrantów, głównie z terenów graniczących z Czadem, przenoszących się w poszukiwaniu nowych pastwisk i miejsc dogodnych do uprawy roli. Problemem, wymienianym często jako ten, w którym można doszukiwać się zarówno przyczyny konfliktu, jak i trudności z jego rozwiązaniem, są spory międzyplemienne. Tak pisał o tym Nagmeldin Karamalla-Gaiballa: *Konflikty etniczne czy plemienne opierają się na międzygrupowych konfrontacjach, które od dawna charakteryzowały Darfur i to głównie między osiadłymi rolnikami a pasterzami. Tego rodzaju konflikty były jednak rozwiązywane w drodze mediacji w ramach tradycyjnej lokalnej rady pojednania i rekompensaty wyrządzonych krzywd*⁷⁰. Powstające na przestrzeni półwiecza antagonizmy dały początek formowaniu się licznych grup rebeliantów mających reprezentować interesy mieszkańców i bronić Darfuru. Ich wspólną cechą było pozostawanie w opozycji do rządu w Chartumie⁷¹. Nie są one jednak jednolite. Stanowią pokłosie postkolonialnych procesów modernizacyjnych, które w znacznym

⁶⁷ Tamże, s. 118–121.

⁶⁸ Tamże.

⁶⁹ N. Karamalla-Gaiballa, *Sudan: konflikt...*, s. 96–103.

⁷⁰ Tamże.

⁷¹ Tamże.

stopniu zniszczyły tradycyjne lokalne struktury społeczne, a tym samym pogłębiły podziały. Chęć implementacji zachodnich modeli funkcjonowania państwa, z nadrzędną rolą decyzji zapadających na centralnym szczeblu, okazała się niemożliwa, ponieważ budziła bunt lokalnej ludności. Ukształtowanie takiej relacji w znacznym stopniu przyczyniło się do erupcji agresji i rozlewu krwi⁷².

Głównymi grupami rebelianckimi zaangażowanymi w konflikt zbrojny w Darfurze były SPLA i Ruch Sprawiedliwości i Równości (Justice and Equality Movement, JEM)⁷³. Działania militarne rozpoczęły się 25 kwietnia 2003 r., kiedy wspomniane siły dokonały ataku na oddziały sudańskiej armii pod al-Faszer. W pierwszej fazie konfliktu widoczną przewagę zdobyli rebelianci, przez kolejne miesiące udało im się zająć liczne tereny – ostatnie pozycje przylegały do granic Kordofanu. Armia sudańska została zaskoczona, jednak po ostatecznej mobilizacji przystąpiła do tłumienia buntu. Codziennością mieszkańców objętego konfliktem obszaru stały się bombardowania, masowe egzekucje, a także przymusowe przesiedlenia ludności. Istotną rolę w pacyfikowaniu wystąpienia odegrała prorządowa milicja złożona z ludności pochodzenia arabskiego (tzw. milicja džandżawidów). Dużą jej część stanowiły osoby biorące udział w etnicznych sporach z plemionami Masalit i Fur⁷⁴.

8 kwietnia 2004 r., po niecałym roku trwania konfliktu, doszło do zawieszenia broni między działającymi wspólnie SPLA i JEM a oddziałami armii sudańskiej (2004, *Darfur Humanitarian Ceasefire Agreement*). Siły rządowe nie zaprzestały jednak działań zbrojnych. Pogarszanie się sytuacji w zachodniej prowincji Sudanu przyczyniło się do aktywnego zaangażowania Unii Afrykańskiej (UA) w tym regionie. Problem Darfuru stał się jednym z przedmiotów dyskusji podczas obrad piątej sesji zwyczajnej Rady Wykonawczej tej organizacji⁷⁵ (25 czerwca–3 lipca 2004 r.) i trzeciej sesji zwyczajnej Zgromadzenia⁷⁶ (6–8 lipca 2004 r.). W lipcu 2004 r. zapadła decyzja o ustanowieniu obserwacyjnej misji African Mission in Sudan (AMIS), która swą działalność rozpoczęła miesiąc później⁷⁷. Liczba zaangażowanych sił była jednak nieadekwatna do rozmiarów konfliktu, co przesądziło o braku sukcesów misji. Unia Afrykańska nie była jedyną organizacją międzynarodową, którą zajmował temat sporu w Darfurze. Żywe zainteresowanie konfliktem wykazywała także Organizacja Narodów Zjednoczonych. Wyrazem tego stały się rezolucje uchwalone 2004 r. przez Radę Bezpieczeństwa ONZ. Pierwsza z nich (nr 1556) została przyjęta 30 lipca 2004 r. Zawierała żądanie rozbrojenia oddziałów milicji džandżawidów, pod groźbą zastosowania art. 41 *Karty Narodów*

⁷² A. Słowik, *Konflikt w Darfurze...*, s. 37–38.

⁷³ Zob. *The Sudanese press after separation – Contested identities of journalism*, MICT 2012, s. 42–43.

⁷⁴ A. Słowik, *Konflikt w Darfurze...*, s. 38–39.

⁷⁵ Zob. *Decisions of Executive Council Fifth Ordinary Session*, [online] https://au.int/sites/default/files/decisions/9640-ex_cl_dec_93_-_164_v_e.pdf, 20 III 2018.

⁷⁶ Zob. *Decisions and Declarations of Assembly of the African Union Third Ordinary Session Union*, [online] https://au.int/sites/default/files/decisions/9550-assembly_en_30_31_january_2005_auc_third_ordinary_session.pdf, 20 III 2018.

⁷⁷ A. Słowik, *Konflikt w Darfurze...*, s. 39.

*Zjednoczonych*⁷⁸ (KNZ), dopuszczającego zerwanie stosunków gospodarczych, dyplomatycznych i wszelkich form komunikacji z państwem niewykonującym decyzji Rady Bezpieczeństwa⁷⁹. Druga (nr 1564), wydana niecałe dwa miesiące później (18 września 2004 r.), dopuszczała możliwość nałożenia sankcji na przemysł energetyczny Sudanu i obligowała Sekretarza Generalnego ONZ do analizy poziomu łamania praw człowieka w Darfurze⁸⁰. Wspomniane powyżej działania na rzecz przywrócenia pokoju przyniosły zawieszenie broni, o którym zadecydowano 9 listopada 2004 r. w Abudży. Jednak porozumienie stron, podobnie jak analogiczny dokument sprzed półtora roku, nie przyniosło daleko idących rezultatów⁸¹.

Na dalszy rozwój wydarzeń w Darfurze duży wpływ miała ogólna sytuacja w Sudanie, którą uwarunkowało podpisanie *Comprehensive Peace Agreement* (CPA, styczeń 2005 r.), a także wynikający z niego tzw. okres przejściowy, który charakteryzował się zarządzaniem państwa przez dwóch wiceprezydentów, co uwzględniało interesy zarówno północnej, jak i południowej części kraju. Trwał on do momentu przeprowadzenia referendum niepodległościowego w 2011 r.⁸² W tym czasie działania o charakterze misji na terenie Sudanu podjęła ONZ. 24 marca 2005 r. Rada Bezpieczeństwa ONZ wydała rezolucję nr 1590, która ustanawia mechanizm kontroli nad przestrzeganiem CPA. Powstała misja pokojowa United Nations Mission in Sudan (UNMIS)⁸³. Fakt ten okazał się mieć niebagatelne znaczenie dla ustanowienia w 2007 r. misji United Nations-African Union Mission in Darfur (UNAMID), która była owocem współpracy ONZ i UA⁸⁴.

Istotnym punktem w obrębie działań zmierzających do rozwiązania konfliktu w Darfurze było podpisanie 5 maja 2006 r. *Darfurskiego Porozumienia Pokojowego* (*Darfur Peace Agreement*, DPA). Zawierało ono zapisy obligujące rząd Sudanu do prowadzenia działań mających zaowocować rozbrojeniem rebeliantów i ich integracją z sukańskimi siłami zbrojnymi. Zakładało także proces przygotowania liderów do przejścia władzy w regionie i sprawowania jej zgodnie z zasadami demokracji⁸⁵. Akt podpisała

⁷⁸ Art. 41 *Karty Narodów Zjednoczonych*: Rada Bezpieczeństwa może zadecydować, jakie środki niewymagające użycia siły zbrojnej należy zastosować dla skutecznego przeprowadzenia jej decyzji oraz może wezwać członków Organizacji Narodów Zjednoczonych do zastosowania takich środków. Środki te mogą obejmować zupełne lub częściowe przerwanie stosunków gospodarczych oraz komunikacji: kolejowej, lotniczej, pocztowej, telegraficznej, radiowej i innej, jak również zerwanie stosunków dyplomatycznych. *Karta Narodów Zjednoczonych*, [online] <http://www.bb.po.gov.pl/Prawa/PNZ/KNZ.pdf>, 23 III 2018.

⁷⁹ *Resolution 1556 (2004) of United Nations Security Council*, [online] <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1556>, 23 III 2018.

⁸⁰ *Resolution 1564 (2004) of United Nations Security Council*, [online] <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1564>, 23 III 2018.

⁸¹ A. Słowik, *Konflikt w Darfurze...*, s. 40.

⁸² Tamże, s. 41–42.

⁸³ *Resolution 1590 (2005) of United Nations Security Council*, [online] <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1590>, 23 III 2018.

⁸⁴ Tamże.

⁸⁵ N. Karamalla-Gaiballa, *Sudan: konflikt...*, s. 200–206.

jedynie część organizacji rebelianckich, a jego postanowienia złamano już po dziesięciu dniach. Działania militarne na terenach Darfuru były kontynuowane i przybrały rozmiar porównywalny do tego z początkowej fazy wojny⁸⁶.

Kolejnym z punktów zwrotnych w historii darfurskiego konfliktu były wydarzenia 2007 r. Jednym z nich było przyjęcie przez Radę Bezpieczeństwa ONZ kolejnej rezolucji (nr 1769) odnoszącej się do sytuacji w Sudanie. Nie tylko stało się to podstawą powołania misji połączonych sił UA i ONZ (UNMID)⁸⁷, lecz stanowiło także zwińczenie swego rodzaju rozgrywki pomiędzy chcącą udzielić pomocy Sudanowi już rok wcześniej (rezolucja nr 1706 z 31 sierpnia 2006 r.) społecznością międzynarodową a rządem w Chartumie, który skutecznie temu przeciwdziałał. Kolejnym krokiem było uznanie przez Międzynarodowy Trybunał Karny (MTK), że na terenie Darfuru mogło dojść do zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości. Potwierdzeniem tego i jednocześnie podstawą do wydania międzynarodowego listu gończego za sprawcami miały być dowody zebrane w ciągu trwającego niemal dwa lata śledztwa prowadzonego przez prokuratora MTK⁸⁸. Po przedstawieniu kolejnego materiału dowodowego 4 marca 2009 r. został wydany międzynarodowy nakaz aresztowania wobec Omara al-Baszira. Według prokuratora MTK jest on współodpowiedzialny za zbrodnie przeciw ludzkości i zbrodnie wojenne popełnione na terytorium Darfuru⁸⁹. W odwecie prezydent Sudanu zdecydował o wydaleniu z kraju 13 przedstawicielstw organizacji pozarządowych, tym samym pozbawiając wielu obywateli pomocy humanitarnej. MTK nie anulował nakazu, wręcz przeciwnie, na wniosek prokuratora wziął pod uwagę kolejną kwalifikację czynu. 12 lipca 2010 r. wydany został nowy nakaz aresztowania, który zawierał oskarżenie o dopuszczenie się zbrodni ludobójstwa⁹⁰.

W kwietniu 2010 r. w Sudanie odbyły się wybory prezydenckie, w których reelekcji doczekał się Omar al-Baszir⁹¹, zaś w styczniu 2011 r. miało miejsce referendum niepodległościowe przesądzające o secesji południowej części Sudanu. Z perspektywy rozwoju konfliktu w Darfurze niezwykle istotna okazała się sytuacja w państwach graniczących z tą prowincją. W lutym 2011 r. w Libii rozpoczęły się działania rewolucyjne. Powiązanie darfurskich rebeliantów, dotyczące pozyskiwania broni, z reżimem Kaddafiego przesądziło o ich zaangażowaniu w pomoc dyktatorowi. Postawę opozycyjną wobec sił rebelianckich zajął rząd z Chartumu – udzielał pomocy siłom walczącym z reżimem Kaddafiego, licząc, że jego upadek zakończy wojnę w Darfurze. Śmierć Kaddafiego skłoniła sudańskie władze do uszczelnienia granicy z Libią i Czadem. Upatrywano w tym szans na wygaśnięcie konfliktu⁹², co jednak finalnie nie nastąpiło.

⁸⁶ Tamże.

⁸⁷ *Resolution 1769 (2007) of United Nations Security Council*, [online] <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1769>, 23 III 2018.

⁸⁸ A. Słowik, *Konflikt w Darfurze...*, s. 43–45.

⁸⁹ Tamże.

⁹⁰ Tamże.

⁹¹ Tamże, s. 46–47.

⁹² Tamże.

Kolejną z prób zażegnania katastrofy w Darfurze, podjętą w maju 2011 r., było zawarcie porozumienia z Dohy (*Doha Document for Peace in Darfur*, DDPD). Jako jego dopełnienie podpisano protokół mający być podstawą do przeprowadzenia procesu pokojowego (14 lipca 2011 r.). Fakt ten stanowił zwieńczenie ponaddwuletnich negocjacji, jakie zdecydowały się podjąć, za pośrednictwem mediatora, ONZ i UA⁹³. Dokument został zawarty między rządem z Chartumu a rebeliantami zrzeszonymi w Ruchu Wyzwolenia i Sprawiedliwości⁹⁴ (Liberation and Justice Movement, LJM). Wspomniane wydarzenia można było odczytać jako zapowiedź konkretnych zmian, jednak postęp, jaki dokonał się na drodze ku pokojowi, został zaprzeczony przez Ruch Wyzwolenia Sudanu (Sudan Liberation Movement, SLM)⁹⁵. Wspomniana organizacja, jako ostatnia z przedstawicieli rebeliantów, odmówiła podpisania dokumentu z Dohy. Niemal natychmiast działania w celu ratowania zapisanych w porozumieniu rozwiązań podjęła społeczność międzynarodowa. W październiku 2011 r. do Sudanu został wysłany podsekretarz ONZ ds. operacji pokojowych Hevré Ladsous, który miał przekonać SLM do podpisania DDPD, jednak jego misja nie przyniosła oczekiwanego efektu. W listopadzie sprawą zajął się Instytut ds. Pokoju Departamentu Stanu USA, lecz także jego starania nie przekonały rebeliantów do akceptacji ustaleń z Dohy⁹⁶. Brak zauważalnych efektów DPA i DDPD był wielkim rozczarowaniem dla mieszkańców Darfuru. Największe nadzieje wiązali oni bowiem z zapisaną w obu dokumentach obietnicą przeprowadzenia referendum w sprawie autonomii. Początkowo prezydent al-Baszir wyznaczył jego datę na 1–2 lipca 2012 r., szybko jednak się z tego wycofał, deklarując jedynie, że DDPD powinno w przyszłości zostać implementowane do sukańskiej konstytucji⁹⁷.

Od 2012 r. nie podjęto żadnej decyzji dotyczącej Darfuru, którą można by uznać za przełomową. Konflikty nie udało się rozwiązać – powszechnie zaczęto mówić o „wykrwawianiu” prowincji. Społeczność międzynarodowa, do tej pory deklarująca chęć zaangażowania, nie podejmuje zdecydowanych działań. W ostatnich latach Rada Bezpieczeństwa ONZ wydała kilkanaście rezolucji, jednak żadna z nich nie przyniosła przełomu. Wspomniane dokumenty można podzielić na trzy zasadnicze kategorie: odnawiające mandat i przedłużające obecność misji UNAMID w Darfurze (nr 2063, 2113, 2173, 2228, 2296, 2363), odnawiające mandat i przedłużające obecność panelu ekspertów na terenie Sudanu (nr 2035, 2091, 2138, 2200, 2265, 2340, 2400) i potwierdzające zmianę priorytetów misji UNAMID (nr 2148)⁹⁸. Dramatyczną sytuację

⁹³ N. Karamalla-Gaiballa, *Sudan: konflikt...*, s. 206–2014.

⁹⁴ Ruch Wyzwolenia i Sprawiedliwości to ugrupowanie powstałe w 2010 r., utworzone z 10 mniejszych grup rebelianckich działających w Darfurze. *Human Security Baseline Assessment for Sudan and South Sudan*, [online] <http://www.smallarmssurveysudan.org/fileadmin/docs/archive/other/armed-groups/HSBA-Armed-Groups-LJM-Oct-2012.pdf>, 25 III 2018.

⁹⁵ A. Słowik, *Konflikt w Darfurze...*, s. 47–49.

⁹⁶ Tamże.

⁹⁷ Tamże.

⁹⁸ Odnosniki do treści rezolucji dostępne na stronie: Security Council Report, [online] <https://www.securitycouncilreport.org/>, 25 III 2018.

zachodniej prowincji Sudanu potwierdza także raport wydany w 2017 r. przez Radę Praw Człowieka ONZ. Informacje w nim zawarte zostały opracowane na podstawie badań terenowych przeprowadzanych przez niezależnego eksperta. W odniesieniu do Darfuru raport wymienił szereg uchybień dotyczących przestrzegania praw człowieka, m.in. nękanie obrońców praw człowieka, ograniczanie społeczeństwa obywatelskiego, aresztowanie i oskarżenie członka personelu UNAMID i nadużywanie siły przeciwko uczniom⁹⁹. Opis sytuacji zachodniego regionu Sudanu ukazuje, że realia życia uległy tam poprawie po ogłoszeniu zawieszenia broni w 2016 r. Obszar ten ciągle nie jest jednak wolny od licznych aktów rozboju, przemocy, napadów, gwałtów i porwań. Za najbardziej charakterystyczne dla obecnej fazy konfliktu w Darfurze uznano częstotliwość i skalę zabójstw¹⁰⁰.

3. POŁUDNIOWA GRANICA SUDANU – ABYEI

Abyei jest regionem położonym na pograniczu Republiki Sudanu i Republiki Sudanu Południowego. Obejmuje obszar około 10,5 tys. km². W regionie znajdują się bogate zasoby ropy naftowej, a także ziemia nadająca się do uprawy, choć występują tam też tereny pustynne. Abyei jest ojczyzną Ngok Dinka, plemienia, które łączą silne więzi etniczne, kulturowe i językowe z zamieszkującym Sudan Południowy plemieniem Dinka. Drugim z ludów obecnych na tym obszarze jest Misseriya – koczownicze arabskie plemię z Północy, sezonowo przemierzające Abyei z bydłem w poszukiwaniu wody i pastwisk w porze suchej¹⁰¹.

Występowanie na tym terenie dwóch odmiennych grup etnicznych nie stanowiło problemu w czasach kolonialnych. Ich bezkonfliktowe współistnienie przekreślił okres wojen domowych w Sudanie, trwający do 2005 r. Wówczas ludy te opowiedziały się po przeciwnych stronach sporu, zgodnie ze swoim rdzennym pochodzeniem – Ngok Dinka wsparły przedstawicieli Południa, a Misseriya – siły rządowe¹⁰². Fakt ten sprawił, że negocjacje, które finalnie doprowadziły do podpisania CPA, dotyczyły także Abyei. 26 maja 2004 r. podpisany został tzw. protokół z Abyei, który określał zasady zarządzania terenem po podpisaniu porozumienia pokojowego. Przewidywano, że w okresie przejściowym (czyli do momentu przeprowadzenia referendum secesyjnego dotyczącego Sudanu Południowego) wspomnianemu obszarowi zostanie przyznany specjalny status administracyjny. Oznaczało to, że teren będzie zarządzany przez lokalną władzę, a jego mieszkańcy pozostaną obywatelami zarówno Sudanu, jak i Sudanu Południowego. Ponadto równocześnie z referendum w sprawie secesji mieszkańcy Abyei mieli zyskać

⁹⁹ *Report of the Independent Expert on the situation of human rights in the Sudan*, [online] http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_hrc_36_63.pdf, 25 III 2018.

¹⁰⁰ Tamże.

¹⁰¹ M. Zapata, *What is the Abyei Area and Why is it Disputed?*, Enough Project, 15 I 2013, [online] <https://enoughproject.org/blog/enough-101-what-abyei-area-and-why-it-disputed>, 27 III 2018.

¹⁰² R. Łoś, *Konflikty w...*, s. 104.

możliwość zdecydowania o przynależności regionu. Dokument określił także podział zysków z wydobywanej ropy naftowej. Ostatnim z istotnych punktów dokumentu było ustanowienie komisji granicznej (Abyei Boundaries Commission, ABC) i komisji referendalnej (Abyei Referendum Commission, ARC)¹⁰³.

Geneza współczesnego sporu o Abyei jest ściśle związana z podziałem społeczeństwa, który Robert Łoś określał jako *podział na osadników i tubylców*¹⁰⁴, a także z zyskami z wydobywania ropy. Na początku 2007 r. dostęp do Abyei został zablokowany. Uniemożliwiło to pozyskiwanie surowca, a co za tym idzie – podmioty zajmujące się eksploatacją złóż poniosły straty. Problematyczne stały się jakiegokolwiek działania mające przeciwdziałać takiemu stanowi rzeczy, głównie ze względu na to, że wciąż nie zostały zdemilitaryzowane pola roponośne¹⁰⁵. W 2008 r. eksperci z ABC opublikowali raport, który zawierał propozycję podziału Abyei i przebiegu granic obszaru. Stwierdzono jednak, że autorzy dokumentu przekroczyli swój mandat. 8 czerwca 2008 r. strony sporu podpisały mapę drogową z Abyei (*Abyei Road Map Agreement*), w której zobowiązały się oddać ustalenia ABC pod ocenę arbitrażu¹⁰⁶. Wciąż zaostrażająca się sytuacja budziła niepokój społeczności międzynarodowej. Między innymi dzięki jej pośrednictwu udało się doprowadzić do poddania sprawy pod osąd Stałego Trybunału Arbitrażowego w Hadze. Jego wyrok nie potwierdził zarzutów dotyczących przekroczenia mandatu przez ABC¹⁰⁷, ale nie przyniósł także przełomu.

Zarówno ludność zamieszkująca wspomnianą prowincję, jak i społeczność międzynarodowa szansy na rozwiązanie kryzysu upatrywały w zapowiedzianym dodatkowym głosowaniu, mającym odbyć się razem z referendum dotyczącym secesji Sudanu Południowego. Ostatecznie z tego zrezygnowano, do czego przyczyniły się spory o kształt komisji referendalnej, która miałaby określić zasady oddawania głosów, i kryteria, które musiałyby spełnić osoby, by być uprawnionymi do głosowania. Referendum dotyczące przyszłości Abyei zostało bezterminowo odłożone¹⁰⁸.

Wyniki referendum dotyczącego Sudanu Południowego były niepomysłne dla rządu w Chartumie, który zadeklarował, że odmówi uznania na arenie międzynarodowej nowo powstałego państwa, jeśli włączy ono w swoje granice region Abyei (28 kwietnia 2011 r.). Niecały miesiąc wcześniej doszło do zajęcia położonych nieopodal zasobnych w ropę naftową okolic miasta Heglig¹⁰⁹. Niedługo po zgłoszeniu roszczeń dotyczących obszarów roponośnych rozpoczęły się pierwsze starcia między obiema stronami sporu

¹⁰³ *Protocol between the government of the Sudan (GOS) and the Sudan People's Liberation Movement/Army (SPLM/A) on the resolution of Abyei conflict*, [online] https://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/abyei_05262004.pdf, 27 III 2018.

¹⁰⁴ R. Łoś, *Konflikty w...*, s. 105.

¹⁰⁵ A. Słowik, *Konflikt w Darfurze...*, s. 43.

¹⁰⁶ *Delimitation of the Abyei Area – Government of Sudan and the Sudan people's Liberation Movement/Army*, „International Legal Materials”, vol. 48, no. 6 (2009), s. 1295–1297.

¹⁰⁷ *Abyei Final Award*, Web Archive, [online] <https://web.archive.org/web/20090806194003/http://www.pca-cpa.org/upload/files/Abyei%20Final%20Award.pdf>, 27 III 2018, s. 267–269.

¹⁰⁸ R. Łoś, *Konflikty w...*, s. 105–107.

¹⁰⁹ Tamże.

(początek maja 2011 r.). Kilkanaście dni walk doprowadziło do wyparcia sił południowosudańskich przez sudańskie wojska rządowe (20 maja 2011 r.). 30 maja 2011 r. został podpisany układ o zawieszeniu broni, który zawierał także zapisy dotyczące demilitaryzacji Abyei i wyznaczenia linii demarkacyjnej¹¹⁰.

Utrudnieniem dla implementacji całkowitego zawieszenia broni między siłami Sudanu i Sudanu Południowego stał się brak regulacji dotyczących przynależności innych regionów odczuwających etniczne i kulturowe więzi z Południem, np. Nilu Błękitnego i Kordofanu Południowego. Kontynuacja walk na tych terenach wpływała destabilizująco na region mający zostać poddany demilitaryzacji i uniemożliwiała rozwiązanie konfliktu. Mimo przedstawionych wyżej przeciwności 20 czerwca 2011 r. w Addis Abebie udało się przyjąć dokument sankcjonujący kompromis dotyczący rozbrojenia Abyei i ustanowienia w tym regionie wspólnej administracji. Rozwiązanie umożliwiło rozpoczęcie działalności Tymczasowych Sił Zbrojnych ONZ w Abyei (United Nations Interim Security Force for Abyei, UNISFA)¹¹¹. Zostały one utworzone na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1990 w celu ochrony personelu UNISFA i przedstawicieli ONZ, a także zbierania informacji o sytuacji w regionie¹¹². Pomoc ze strony Narodów Zjednoczonych okazała się tym potrzebniejsza, że wciąż wzrastał poziom agresji na terenach przygranicznych.

Kolejną szansą na wypracowanie kompromisu i rozwiązanie konfliktu było zawarcie paktu o nieagresji przez Republikę Sudanu i Republikę Sudanu Południowego (10 lutego 2012 r.). Jednakże już w marcu 2012 r. rozpoczął się spór o okolice miasta Heglig, które było niezwykle ważnym punktem strategicznym – przez ten obszar poprowadzony był bowiem rurociąg transportujący ropę naftową¹¹³. Sukcesy zaczęła odnosić armia Sudanu Południowego. Toczące się walki doprowadziły do anulowania ustaleń dotyczących przebiegu granic, podziału zysku z wydobycia ropy naftowej, a także stały się przyczyną zerwania stosunków dwustronnych. Obydwa kraje zarządziły mobilizację. 11 kwietnia 2012 r. wiceprezydent Republiki Sudanu ogłosił, że jego kraj znajduje się w stanie wojny z Sudanem Południowym. Niedotrzymanie postanowień aktu o nieagresji i kontynuacja działań zbrojnych spotkały się także z wyraźnym potępieniem społeczności międzynarodowej, m.in. ONZ, Ligi Państw Arabskich (LPA) i Departamentu Stanu USA¹¹⁴.

W następnych miesiącach nasilała się ofensywa oddziałów armii sudańskiej. Udało się im przejąć utracone niedawno obszary w okolicach Heglig. Jednak fakt ten nie stonował ofensywnych zapędów Sudanu – jego żołnierze przystąpili do zdobywania kolejnych obszarów przygranicznych, zwłaszcza tych bogatych w złoża ropy naftowej. Rozwój wydarzeń sprawił, że w rozwiązanie eskalującego konfliktu zaangażowały się

¹¹⁰ Tamże.

¹¹¹ Tamże.

¹¹² *Resolution 1990 (2011) of United Nations Security Council*, [online] http://unscr.com/en/resolutions/doc/1990_27_III_2018.

¹¹³ R. Łoś, *Konflikty w...*, s. 107–110.

¹¹⁴ Tamże.

UA i ONZ. Wzywały do zaprzestania walk i ponownego podjęcia rozmów, jednak ich apele pozostawały bez reakcji¹¹⁵. 2 maja 2012 r. Rada Bezpieczeństwa ONZ wydała rezolucję nr 2046. Jej treść zawierała apel o zaprzestanie walk i wycofanie się wojsk. Podnosiła także kwestię powrotu stron konfliktu do negocjacji. W ich ramach powinny być uregulowane: zasady, które umożliwią zakończenie procesu wyznaczania granic, ostateczny status regionu Abyei, problem z tranzytem ropy naftowej i podziałem zysków z jej sprzedaży, a także warunki, po spełnieniu których obywatele jednego ze zwaśnionych państw mogliby przebywać na terytorium drugiego. Wspomniany dokument obowiązał strony konfliktu do wypracowania pokojowego rozwiązania za pośrednictwem dwustronnych rozmów, w czasie nie dłuższym niż trzy miesiące, pod groźbą sankcji gospodarczych¹¹⁶. 7 maja 2012 r. Sudan Południowy rozpoczął wycofywanie swoich sił. 11 maja ostatecznie z nich opuściły region Abyei, a rząd z Dżuby oświadczył, że jest gotowy do rozpoczęcia negocjacji¹¹⁷.

Mimo że Sudan nie wycofał swoich wojsk, nie stosując się tym samym do ultimatum społeczności międzynarodowej, rozpoczęto negocjacje, nad którymi czuwała UA. 29 maja 2012 r. w Addis Abebie zainaugurowano pierwszą z tur negocjacji. Symultanicznie do prowadzonych w stolicy Etiopii obrad, mających pomóc w wypracowaniu pokoju, na granicy Sudanu i Sudanu Południowego, na terenach Południa, doszło do wielu zbrojnych wystąpień o niewielkim zasięgu. W tym samym czasie rząd w Chartumie poinformował, że wycofa swoje siły z Abyei. Na początku czerwca zakończono pierwszy etap negocjacji. Nie udało się dojść do porozumienia ani w kwestii wyznaczenia granic, ani ustalenia ostatecznego statusu obszaru Abyei¹¹⁸. W październiku 2013 r. na terytorium Abyei odbyło się nieoficjalne referendum, w którym ludność miała szansę wypowiedzieć się na temat przyłączenia zamieszkiwanego przez siebie regionu do jednego z dwóch państw sudańskich. Wyniki głosowania były jednoznaczne – 99% biorących w nim osób opowiedziało się za przyłączeniem do Republiki Sudanu Południowego. Głosowanie zostało zbojkotowane przez arabską ludność Misseriya, która postuluje przyłączenie Abyei do Republiki Sudanu. Wyniki referendum, korzystne dla Ngok Dinka, nie zyskały poparcia także ze strony międzynarodowych organizacji. UA uznała przeprowadzenie referendum za eskalowanie napięcia w prowincji i zagrożenie dla pokoju między Sudanem a Sudanem Południowym¹¹⁹.

Zlekceważenie wyników nieoficjalnego referendum w sprawie przynależności Abyei spotęgowało wśród jego mieszkańców poczucie marginalizacji. W marcu 2014 r. zorganizowano wizytę w Chartumie ministra obrony Sudanu Południowego, podczas której rozmawiano na temat ustalenia tzw. strefy buforowej między oboma państwami i wdraża-

¹¹⁵ Tamże.

¹¹⁶ *Resolution 2046 (2012) of United Nations Security Council*, [online] <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2046>, 27 III 2018.

¹¹⁷ R. Łoś, *Konflikty w...*, s. 110–113.

¹¹⁸ Tamże.

¹¹⁹ *Abyei opts to join South Sudan in unofficial referendum*, BBC News, 31 X 2013, [online] <http://www.bbc.com/news/world-africa-24761524>, 28 III 2018.

nia ustaleń dotyczących bezpieczeństwa. Potwierdzono również zobowiązanie dotyczące implementacji umowy podpisanej w dniu 20 czerwca 2011 r. w Addis Abebie¹²⁰. Rząd w Chartumie konsekwentnie okazywał zainteresowanie regionem. Zadeklarowano m.in. połączenie Abyei siecią dróg z największymi miastami w Sudanie¹²¹.

Wobec rosnących starań Chartumu władze Sudanu Południowego postanowiły odwołać się do społeczności międzynarodowej. W lipcu 2015 r. ambasador Sudanu Południowego przemawiał na posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa ONZ, gdzie postanowiono przedłużyć mandat UNISFA (od 15 lipca do 15 grudnia 2015 r.). Stwierdził wówczas, że *udoskonalenia obecnych rozwiązań w ramach UNISFA, które przekształcą obszar w międzynarodowy protektorat w celu zapewnienia bezpieczeństwa, świadczenia usług i generowania rozwoju społeczno-gospodarczego, to najbardziej praktyczny krok naprzód*¹²². Po raz pierwszy rząd Sudanu Południowego zaproponował międzynarodowy protektorat, aby położyć kres impasowi negocjacji w sprawie statusu Abyei. Podkreślano, że protektorat umożliwi Dżubie i Chartumowi wynegocjowanie rozwiązania¹²³. W czerwcu 2016 r. administrator Sudanu Południowego dla regionu Abyei rozpoczął kampanię mającą na celu uznanie przez rząd w Dżubie wyniku nieoficjalnego referendum z 2013 r.¹²⁴

Na przestrzeni ostatnich lat sprawa statusu Abyei była wielokrotnie podejmowana przez społeczność międzynarodową. Fakt ten nie przyniósł jednak rozwiązania problemu. Swą działalność we wspomnianym regionie aktywnie realizuje ONZ poprzez utrzymanie Tymczasowych Sił Zbrojnych w Abyei. Organizacja deklaruje chęć zaangażowania w sprawę i dołożenia starań na rzecz wypracowania kompromisu między państwami sudańskimi. Ma to swoje odzwierciedlenie w rezolucjach wydawanych przez Radę Bezpieczeństwa. W przypadku Abyei od 2012 r. uchwalono ich kilkanaście, z czego większość to dokumenty odnawiające mandat i przedłużające obecność misji UNISFA w Afryce (rezolucje o numerach: 2047, 2075, 2104, 2126, 2156, 2179, 2205, 2230, 2251, 2287, 2318, 2352, 2386)¹²⁵.

Brak wypracowania porozumienia, które określiłoby status Abyei, implikuje trudną sytuację ludności. Datowane na 17 października 2017 r. sprawozdanie dotyczące sytuacji w regionie wymienia główne występujące tam problemy. Należą do nich: akty przemocy związane z dostępem do pastwisk i wody podczas corocznej migracji ludności Misseriya, działalność przestępcza, drobne rozboje i kradzieże spowodowane

¹²⁰ *Sudan, South Sudan agree to speed up implementation of security arrangements*, Sudan Tribune, 24 III 2014, [online] <http://www.sudantribune.com/spip.php?article50395>, 28 III 2018.

¹²¹ *Sudan agrees to construct roads linking Abyei to major cities*, Sudan Tribune, 17 X 2014, [online] <http://www.sudantribune.com/spip.php?article52759>, 28 III 2018.

¹²² *South Sudan recommends international protectorate for Abyei*, Sudan Tribune, 14 VII 2015, [online] <http://www.sudantribune.com/spip.php?article55710>, 28 III 2018.

¹²³ Tamże.

¹²⁴ *Abyei administrator in South Sudan seeks recognition of community vote*, Sudan Tribune, 21 VI 2016, [online] <http://www.sudantribune.com/spip.php?article59352>, 28 III 2018.

¹²⁵ Pełne teksty rezolucji dostępne na stronie: Security Council Report, [online] <https://www.securitycouncilreport.org/>, 28 III 2018.

złą sytuacją gospodarczą i powszechnym dostępem do broni, a także obecność grup zbrojnych¹²⁶. Autorzy raportu podkreślili, że skala tych zjawisk uległa zmniejszeniu, niemniej jednak sytuacja w dalszym ciągu pozostaje niestabilna, nie nastąpił postęp w kwestii wdrażania umowy z 20 czerwca 2011 r. i ustalenia statusu obszaru. W regionie wciąż potrzebna jest pomoc humanitarna, żywnościowa i zdrowotna. Szacowana liczba osób, do których powinna być skierowana, wynosi 163 tys., może jednak ulec zmianie ze względu na wciąż rosnącą liczbę migrantów z grupy Misseriya¹²⁷.

PODSUMOWANIE

Opisane powyżej wydarzenia dowodzą, że terytorium Republiki Sudanu ma swoją specyfikę. Obszar ten jest mozaiką wielu antagonizmów o charakterze religijnym, etnicznym i kulturowym, co wpływa destabilizująco na funkcjonowanie państwa. Przyczyny występowania tych konfliktów i problematykę spornych terenów przygranicznych można rozważać z wielu perspektyw.

Ważną zasadą, będącą spuścizną kolonializmu, która w przekonaniu wielu badaczy Afryki stanowi przyczynę słabej kondycji afrykańskich państw, jest zasada poszanowania granic kolonialnych *uti possidetis*. Zapewnia ona niezmiennosc przebiegu granic wytyczonych przez mocarstwa kolonialne. W procesie dekolonizacyjnym wspomniana zasada stała się jednym z wymogów, które należało spełnić, starając się o oficjalne uznanie państwa za niepodległe¹²⁸. Ponadto w 1964 r. w Kairze państwa członkowskie Organizacji Jedności Afrykańskiej podjęły postanowienie, że zasady *uti possidetis* muszą przestrzegać wszystkie państwa zrzeszone w organizacji¹²⁹. Fakt ten był niezwykle istotny dla kształtowania relacji dwu- i wielostronnych między afrykańskimi państwami. Zasada poszanowania granic kolonialnych w założeniu miała być gwarantem stabilności, który w znacznym stopniu ograniczy dążenia do samostanowienia narodów. W rzeczywistości w wielu przypadkach okazała się zapisem, który zobowiązały się przestrzegać elity, jednak nie stanowiła bariery dla wystąpień przedstawicieli grup etnicznych domagających się swoich praw¹³⁰. Koncepcję tę można odnieść do sytuacji Darfuru i Trójkąta Hala'ib. W przypadku pierwszego ze wspomnianych terytoriów jednym z powodów braku rozwiązania konfliktu jest określenie granicy bez uwzględnienia etnicznych uwarunkowań regionu¹³¹. Opisywana wyżej zasada pozwoliła na utrwalenie rozwiązań kolonialnych, które okazały się zarzewiem sporu skutecznie utrudniającego

¹²⁶ *Report of the Secretary-General on the situation in Abyei*, [online] <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/N1731989.pdf>, 28 III 2018.

¹²⁷ Tamże.

¹²⁸ R. Kłosowicz, *Państwa dysfunkcyjne w Afryce Subsaharyjskiej*, [w:] *Państwa dysfunkcyjne i międzynarodowe wysiłki zmierzające do ich naprawy*, red. R. Kłosowicz, Kraków 2014, s. 15.

¹²⁹ W. Lizak, *Afrykańskie instytucje bezpieczeństwa*, Warszawa 2012, s. 32–42.

¹³⁰ Tamże.

¹³¹ A. Słowik, *Konflikt w Darfurze...*, s. 22–26.

zarządzanie państwem. Przykład drugiego z terytoriów idealnie odzwierciedla negatywne konsekwencje implementacji zasady *uti possidetis*. Wyznaczone w czasach kolonialnych granice nie uwzględniały czynników społecznych¹³². Sprawę Bir Tawil można zaś przedstawiać przy użyciu kategorii *terra nullius*. Występuje ona rzadko, będąc geopolityczną anomalią. Wspomniane terytorium w ostatnich latach było przedmiotem sporu pomiędzy osobami prywatnymi¹³³.

Region Abyei można opisać przy użyciu pojęcia pogranicza. W kontekście Afryki ma ono specyficzne znaczenie, a pogranicze południowosudańskie jest, zdaniem Macieja Kurcza, jego oryginalną podkategorią. Traktowano je jako łącznik kultury islamu z Afryki Północnej z tradycją Afryki Subsaharyjskiej. Funkcjonuje też, ze względu na uwarunkowania geograficzne (bagna Sudd), jako bariera utrudniająca przenikanie się wpływów z Północy i Południa¹³⁴. Zadecydowało to o naturalnym odseparowaniu południowej części kraju. Fakt ten stał się przyczyną wielu zaniedbań i widocznej dysproporcji w rozwoju regionu. Cechą charakterystyczną pogranicza jest także występowanie migracji. Osoby mieszkające na obszarze pogranicza południowosudańskiego charakteryzuje specyficzna więź z regionem, której nie zmienia nawet konieczność migracji. Świadczy to o wykształceniu się oryginalnej tożsamości, którą tak opisywał Kurcz: *Na skutek doświadczeń historycznych tożsamość mieszkańca tego obszaru jest dynamiczna i zmienna. Polega na identyfikowaniu się zarówno z losem uchodźcy, jak i udzielającego gościny*¹³⁵.

Istnienie terenów spornych na terytorium Republiki Sudanu w sposób negatywny wpływa na funkcjonowanie państwa. Różnego rodzaju konflikty występujące na większości opisywanych terenów destabilizują nie tylko sytuację w swoim najbliższym otoczeniu, lecz także w całym kraju i regionie. Opisane w artykule obszary borykają się z problemami, które w znacznym stopniu mogą zagrażać bezpieczeństwu państwa (sporami etnicznymi, migracją, złą sytuacją humanitarną). Skala ich wpływu jest jednak różna. Znikome znaczenie dla sprawowania władzy ma Bir Tawil, znaczącą rolę w pogarszaniu się kondycji państwa odgrywa natomiast Trójkąt Hała'ib. Najistotniejsze są tereny z konfliktami na tle etnicznym, będące przedmiotem międzypaństwowych rozstrzeżeń – Darfur i Abyei.

BIBLIOGRAFIA

Literatura źródłowa:

Abyei Final Award, Web Archive, [online] <https://web.archive.org/web/20090806194003/http://www.pca-cpa.org/upload/files/Abyei%20Final%20Award.pdf>.

¹³² *International boundary study, Chad–Libya boundary*, [online] <http://fall.fsulawrc.com/collection/LimitsinSeas/IBS003.pdf>, 12 II 2018.

¹³³ J. Dudkina, *The battle of...*

¹³⁴ M. Kurcz, *Jak przeżyć w afrykańskim mieście? Człowiek wobec pograniczności oraz procesów urbanizacyjnych w południowosudańskiej Dżubie*, Katowice 2012, s. 62–73.

¹³⁵ Tamże.

- Decisions and Declarations of Assembly of the African Union Third Ordinary Session Union*, [online] https://au.int/sites/default/files/decisions/9550-assembly_en_30_31_january_2005_auc_third_ordinary_session.pdf.
- Decisions of Executive Council Fifth Ordinary Session*, [online] https://au.int/sites/default/files/decisions/9640-ex_cl_dec_93_-_164_v_e.pdf.
- Definitions: terra nullius*, AllWords.com, [online] <https://www.allwords.com/word-terra-nullius.html>.
- Delimitation of the Abyei Area — Government of Sudan and the Sudan People's Liberation Movement/Army*, „International Legal Materials” 2009, vol. 48, no. 6.
- Human Security Baseline Assessment for Sudan and South Sudan*, [online] <http://www.smallarmssurveysudan.org/fileadmin/docs/archive/other/armed-groups/HSBA-Armed-Groups-LJM-Oct-2012.pdf>.
- International Boundary Study, Chad–Libya boundary*, [online] <http://fall.fsulawrc.com/collection/LimitsinSeas/IBS003.pdf>.
- Karta Narodów Zjednoczonych*, [online] <http://www.bb.po.gov.pl/Prawa/PNZ/KNZ.pdf>.
- Protocol Between the Government of the Sudan (GOS) and the Sudan People's Liberation Movement/Army (SPLM/A) on the Resolution of Abyei Conflict*, [online] https://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/peace_agreements/abyei_0526_2004.pdf.
- Report of the Independent Expert on the Situation of Human Rights in the Sudan*, [online] http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/a_hrc_36_63.pdf.
- Report of the Secretary-General on the Situation in Abyei*, [online] <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/N1731989.pdf>.
- Resolution 1556 (2004) of United Nations Security Council*, [online] <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1556>.
- Resolution 1564 (2004) of United Nations Security Council*, [online] <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1564>.
- Resolution 1590 (2005) of United Nations Security Council*, [online] <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1590>.
- Resolution 1769 (2007) of United Nations Security Council*, [online] <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1769>.
- Resolution 1990 (2011) of United Nations Security Council*, [online] <http://unscr.com/en/resolutions/doc/1990>.
- Resolution 2046 (2012) of United Nations Security Council*, [online] <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2046>.

Literatura pomocnicza:

– monografie i opracowania:

- Abteu W., Dessu S. B., *The Grand Ethiopian Renaissance Dam on the Blue Nile*, Cham 2016.
- Almquist Knopf K., *Ending South Sudan's Civil War*, Council on Foreign Relations 2016.
- Bonnett A., *Unruly Places. Lost Spaces, Secret Cities and Other Inscrutable Geographies*, Boston–New York 2014.

- Danielová V., Kurcz M., *Miejsce, tożsamość, status nad środkowym Nilem o naturze wewnętrznych konfliktów i kolektywnego wykluczenia w Sudanie*, Poznań 2017.
- Dzurek D. J., *Parting the Red Sea: Boundaries, Offshore Resources and Transit*, International Boundaries Research Unit Suite 3P, Mountjoy Research Centre University of Durham 2001.
- Guo R., *Territorial Disputes and Resource Management. A Global Handbook*, New York 2007.
- Johnson H. F., *South Sudan: The Untold Story from Independence to Civil War*, London–New York 2016.
- Karamalla-Gaiballa N., *Sudan: konflikt w Darfurze (2003–2011)*, Warszawa 2017.
- Kurcz M., *Jak przeżyć w afrykańskim mieście? Człowiek wobec pograniczności oraz procesów urbanizacyjnych w południowosudańskiej Dżubie*, Katowice 2012.
- Lizak W., *Afrykańskie instytucje bezpieczeństwa*, Warszawa 2012.
- Łoś R., *Konflikty w Sudanie*, Warszawa 2013.
- Promińska E., Dzierżykray-Rogalski T., *Sudan*, Warszawa 1980.
- Słowik A., *Konflikt w Darfurze w świetle prawa międzynarodowego*, Toruń 2014.
- Słownik języka polskiego*, [online] <https://sjp.pl/res+nullius>.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2008.
- Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych Władysława Kopalińskiego*, [online] <http://www.slownikonline.pl/kopaliniski/A435154B0127E95DC125658600625E94.php>.
- Verhoeven H., *Climate Change, Conflict and Development in Sudan: Global Neo-Malthusian Narratives and Local Power Struggles*, Institute of Social Studies, Haga 2011.
- Wiatr K., *Darfur – ginąca prowincja*, Portal spraw zagranicznych, 6 IV 2008, [online] <http://www.psz.pl/116-bezpieczenstwo/katarzynna-wiatr-darfur-ginaca-prowincja>.
- Zapata M., *What is the Abyei Area and Why is it Disputed?*, Enough Project, 15 I 2013, [online] <https://enoughproject.org/blog/enough-101-what-abyei-area-and-why-it-disputed>.

– prace zbiorowe:

Borders and Borderlands as Resources in the Horn of Africa, red. D. Feyiss, M. V. Hoehne, Woodbridge 2010.

– rozdziały w pracach zbiorowych:

Kłosowicz R., *Państwa dysfunkcyjne w Afryce Subsaharyjskiej*, [w:] *Państwa dysfunkcyjne i międzynarodowe wysiłki zmierzające do ich naprawy*, red. R. Kłosowicz, Kraków 2014.

Stańczyk-Minkiewicz M., *Gorzkie konsekwencje wolności. Refleksje na temat niepodległości Sudanu Południowego*, [w:] *Sudan. Bogactwo kultur i wewnętrzne napięcia*, red. W. Ciśło, J. Różański, M. Ząbek, Warszawa 2012.

Ząbek M., *Sudan wychodzący z cienia*, [w:] *Sudan – wojna, polityka, uchodźcy*, red. W. Ciśło, J. Różański, M. Ząbek, Pelplin 2016.

– artykuły prasowe:

Abbas A., *Sudanese-Egyptian ministerial press conference addresses Hala'ib Triangle land dispute*, Daily News Egypt, 10 I 2016, [online] <https://www.dailynewsegypt.com/2016/01/10/sudanese-egyptian-ministerial-press-conference-addresses-halaib-triangle-land-dispute/>.

- Abyei administrator in South Sudan seeks recognition of community vote*, Sudan Tribune, 21 VI 2016, [online] <http://www.sudantribune.com/spip.php?article59352>.
- Abyei opts to join South Sudan in unofficial referendum*, BBC News, 31 X 2013, [online] <http://www.bbc.com/news/world-africa-24761524>.
- Azikiwe A., *Sudan-Egypt relations further strained over territorial dispute. The Hala'ib Triangle*, Global Research, 11 I 2018, [online] <https://www.globalresearch.ca/sudan-egypt-relations-further-strained-over-territorial-dispute-the-halaib-triangle/5625724>.
- Dudkina J., *The battle of Bir Tawil*, The Slow Journalism Company, 4 IX 2015, [online] <https://www.slow-journalism.com/from-the-archive/the-battle-of-bir-tawil>.
- Egypt and Sudan conclude strategic meeting in Cairo*, Middle East Monitor, 9 II 2018, [online] <https://www.middleeastmonitor.com/20180209-egypt-and-sudan-conclude-strategic-meeting-in-cairo/>.
- Egypt, Sudan hold talks to end diplomatic standoff*, Arab News, 8 II 2018, [online] <http://www.arabnews.com/node/1241631/middle-east>.
- Liston E., *American plans to use 'his' piece of Africa for advancement of science*, The Guardian, 16 VII 2014, [online] <https://www.theguardian.com/world/2014/jul/16/american-claim-africa-science-jeremiah-heaton-egypt-sudan>.
- Maguid M. A., *Egypt spurns Sudan's claims over Hala'ib Triangle*, Egypt today, 23 XII 2017, [online] <https://www.egypttoday.com/Article/2/37971/Egypt-spurns-Sudan-s-claims-over-Hala%E2%80%99ib-Triangle>.
- Molloy M., *Explorer declares himself 'king' of unclaimed no man's land*, The Telegraph, 14 XI 2017, [online] <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/11/14/explorer-declares-king-unclaimed-no-mans-land/>.
- South Sudan recommends international protectorate for Abyei*, Sudan Tribune, 14 VII 2015, [online] <http://www.sudantribune.com/spip.php?article55710>.
- Sudan agrees to construct roads linking Abyei to major cities*, Sudan Tribune, 17 X 2014, [online] <http://www.sudantribune.com/spip.php?article52759>.
- Sudan, South Sudan agree to speed up implementation of security arrangements*, Sudan Tribune, 24 III 2014, [online] <http://www.sudantribune.com/spip.php?article50395>.
- Sudanese Amb. to Egypt resumes work in days*, Kuwait News Agency, 26 II 2018, [online] <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2697411&language=en>.
- Thurow R., *The Fertile Continent: Africa, agriculture's final frontier*, „Foreign Affairs” 2010, vol. 89, no. 6, The World Ahead (November/December).
- Wroughton L., *U.S. urges Sudan's military to step aside, make way for civilian-led transition*, Reuters, 18 IV 2019, [online] <https://www.reuters.com/article/us-sudan-politics-usa/u-s-urges-sudans-military-to-step-aside-make-way-for-civilian-led-transition-idUSKCN1RU23B>.

– strony internetowe:

Strona internetowa Kingdom of North Sudan, [online] <http://kingdomsudan.org/>.

Agnieszka WIECHA, studentka I roku studiów II stopnia na kierunku stosunki międzynarodowe (specjalność: studia nad rozwojem) w Instytucie Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Jagiellońskiego.